

Profesor v kríze – na príklade románu Pascala Merciera *Perlmannovo mlčanie*¹

doi.org/10.34739/clit.2025.19.11

The Professor in Crisis: Pascal Mercier's novel *Perlmann's Silence*

Abstract: This paper analyzes and interprets the emotionality of the main character, Philipp Perlmann, in relation to other male protagonists in the novel *Perlmann's Silence* (German original 1995, Slovak translation 2023), situating it within the broader context of the crisis in the academic world and the humanities, as well as the crisis of masculinity. Through the personal narrator Philipp Perlmann, Pascal Mercier reproduces several masculine stereotypes. The protagonist embodies the image of an academic undergoing both a personal crisis (the death of his wife) and a professional one (connected to the decline of the humanities). The latter, in particular, evokes a sense of shame and fear of failure, rooted in his conviction that he does not meet others' expectations of his professional role. This pressure is further reinforced by social norms of masculinity, which define weakness, vulnerability, or insecurity as threats to male identity. Consequently, silence emerges as a significant cognitive and symbolic motif. Mercier demonstrates a profound understanding of the crisis in the humanities, exacerbated by neoliberal pressures. However, he does not propose a systemic solution; instead, he introduces the process of translation as a means of rediscovering the protagonist's academic identity.

Keywords: Pascal Mercier, *The Perlmann's Silence*, masculinity, occupational burnout, personal crisis, crisis of humanities, translation, temporary solution

Cieľom príspevku je analyzovať a interpretovať emocionalitu hlavnej postavy Philippa Perlmana vo vzťahu k ďalším mužským protagonistom románu *Perlmannovo mlčanie* (nemecký originál 1995, v slovenskom preklade 2023) a v kontexte krízy univerzitného sveta a humanitného vzdelávania a predovšetkým maskulinity.

Literárny debut Pascala Merciera, ktorý čitateľom poskytuje náhľad do mimoriadne ťažkého vyrovnávania sa s výskumom v humanitných vedách a akademickým svetom a tým, aký vplyv majú na život jednotlivca vedca, je formálne rozdelený do troch rôzne dlhých častí, ktoré spolu

¹ Štúdiá vznikla ako súčasť riešenia projektu APVV SK-PL-23-0033 *Maskulinita v literatúre, kultúre a jazyku*, zodpovedný riešiteľ prof. PaedDr. Martin Golema, PhD.

obsahujú 62 kapitol. Prvý diel nesie názov *Ruský manuskript*, druhý *Plán* a je výlučne zameraný na Perlmannove myšlienkové pochody a tretí *Správa*. Hlavnou postavou a zároveň rozprávačom je uznávaný profesor lingvistiky Philipp Perlmann, chudý muž v strednom veku, s bledou tvárou a čiernymi okuliarmi v kostenom ráme, ktorý prežíva osobnú (smrť manželky), no najmä profesijnú krízu – syndróm vyhorenia ako prejav straty záujmu vedecky pracovať a pedagogicky pôsobiť. Keď nepremyslene prijme pracovnú ponuku firmy Olivetti, ocitá sa na krásnom Ligurskom pobreží v drahom hoteli, avšak paralyzovaný očakávaniami akademického sveta, ktoré si do veľkej miery sám vyfabuloval.

Postava učiteľa, vedca či profesora sa vo zvýšenej miere v literatúre písanej po nemecky začína objavovať v druhej polovici 18. storočia, pričom jeho špecifický obraz sa vytvoril až v priebehu 19. storočia. Pritom je dôležité podotknúť, že mal zväčša satiricko-ironickú podobu² a často bol autobiograficky podmienený³. Po prelome storočí sa takéto postavy začínajú objavovať čoraz častejšie, súvisia s historicko-spoločensko-kultúrnymi témami a predovšetkým historickými obratmi. Tak je tomu vlastne dodnes – tieto postavy sú často práve tie, prostredníctvom ktorých je možné dopodrobna reflektovať spoločenské javy. Ich častejší výskyt súvisí tiež s tým, že rola vedca či učiteľa na akejkoľvek úrovni v spoločnosti sa neustále redefinujú. Je potrebné tiež dodať, že učiteľ „sa stáva prvou obeťou spoločenských prevratov“⁴, ale je tiež v neustálom procese vzdelávania sa, je vystavený čoraz vyšším nárokom za čoraz horších podmienok a konkurenčnému boju, istému podriadeniu sa politickému systému a mocenskej hierarchizácii, čím vzniká priestor na časté osobnostné krízy, ktoré umocňuje aj to, že takéto postavy (ako aj v reálnom živote) naplňajú aj iné roly – sú manželmi/manželkami, milencami/milenkami, rodičmi či deťmi.

Daniela Hodrová⁵ považuje literárnu postavu za súbor informácií, ktorý býva v rámci textu vytvorený rôznymi prostriedkami a najdôležitejším je podľa nej priame vykreslenie postavy autorom (priama charakteristika postavy, opis jej vonkajších znakov, správania a konania,

² Napríklad próza *Harzreise* od Heinricha Heineho.

³ Napríklad postava učiteľa vo Fontaneho diele *Pani Jenny Treibel*. Wolfgang Weiss (1994) upozorňuje aj na to, že v porovnaní s angloamerickým prostredím v Nemecku sotva nájdeme univerzitný román, ktorého autor by nebol vysokoškolský docent, resp. učiteľ.

⁴ U. Rüdener, *Lehrer am Rande des Nervenzusammenbruchs*, „Zeit online“ 25. apríla 2012, www.zeit.de/kultur/literatur/2012-04/lehrer-romane [dátum prístupu: 18.10.2024].

⁵ D. Hodrová, ... *na okraji chaosu...*, Praha 2001, s. 519.

spôsob rozmýšľania, meno, dialógy a výroky iných postáv o postave...). Je legitímne hľadať analógie medzi aktérmi a aktérkami literárnych príbehov a reálnymi ľuďmi v reálnom svete a hľadať paralely s aktuálnym svetom. Fotis Jannidis uvádza, že pre čitateľa má postava zakaždým veľký význam – postava/postavy sú totiž dôležité pri riadení čitateľa a najdôležitejším prostriedkom sa pri tom stáva textom podmienený postoj čitateľa k postavám, zvlášť k protagonistovi, napríklad vo forme identifikácie⁶. Ralf Schneider prepája vo svojej monografii *Grundriss zur kognitiven Theorie der Figurenrezeption* (2000) výsledky kognitívneho výskumu s empirickým literárnym výskumom a výskumom recepcie. Pri analýze postáv uvádza ako jeden z nástrojov aj koncept teórie osobnosti, ktorý definuje ako „... v spoločnosti rozšírené štruktúry znalostí a stratégií pre interpretáciu ľudí, ktorí môžu pochádzať z rôznych špeciálnych diskurzov a zväčša transportujú hodnotové dispozície...“⁷.

Výzor profesora či vedca býva často spojený s istým zaužívaným obrazom, pri ktorom sa isté znaky opakujú: často je to muž stredného veku, prípadne starší, má sivé vlasy, zväčša strapaté, nosieva bradu, obleka sa zvyčajne staromódne, nosieva tmavé saká, obleky, košele a kravatu. Nezriedka sú neožehlené. Jedným z takmer stále sa opakujúcich sa znakov sú okuliare ako symbol intelektuálnosti, no niekedy aj izolácie či slabosti. Držanie tela býva zväčša ohnuté, chrbát zhrbený.

Ak sa bližšie zameriame na ich vnútorný svet, sú to často postavy, ako tvrdia v úvode zborníka *Gelehrte in der deutschsprachigen Literatur: Physiognomien, Gattungen, Kontexte* (2019) jeho autori, ktoré „vykazujú sumár stále sa opakujúcich znakov a defektov – odcudzenie sa svetu, márnivosť, nepriateľskosť voči ženám atď.“ Christiane Solte-Gresser pri analýze postáv profesorov a vedcov v literatúre a filme zisťuje, že „[...] sú všetci v pravom zmysle slova patetické postavy: sú to postavy, ktoré trpia svetom, vedou, sebou samými a ktorých utrpenie je v prvom rade chápané z vnútornej perspektívy. To znamená subjektívnym vnímaním, prostredníctvom homodiegetických, prípadne autodiegetických, občas navyše intradiegeticky konštruovaných rozprávačských hlasov, inscenovaných prostredníctvom vnútornej fokalizácie“⁸.

⁶ F. Jannidis, *Figur und Person: Beitrag zu einer historischen Narratologie*, Berlin, New York 2004, s. 4.

⁷ R. Schneider, *Grundriss zur kognitiven Theorie der Figurenrezeption*, Tübingen 2000, s. 408.

⁸ Ch. Solte-Gresser, *Gelehrte am Rande des Abgrunds: Über Professoren in Literatur und Film*, Saarbrücken 2011, s. 28, publikationen.sulb.uni-saarland.de/bitstream/20.500.11880/30504/1/Rede88.pdf [dátum prístupu: 11.11.2024].

Uvedené potvrdzuje aj Mercierov profesor Philipp Perlmann. Terminológiou G. Genneta, ide o intra- a autodiegetického rozprávača, preto je prirodzené, že sa s postavou zoznamujeme najskôr cez jej prežívanie a až neskôr spoznávame jej vzhľad. Uznávaný profesor lingvistiky stratil vieru v zmysel vedeckej činnosti, nachádza sa v štádiu, že už „nemá čo povedať“⁹. Vedecká práca, „ktorá ho kedysi rozhýbavala a disciplinovala a vďaka nej malo každé odriekanie význam“¹⁰, ho začína paralyzovať, cíti, že už ani nevie, aké je to vedecky pracovať: „Nie, nemal zábrany písať, tým si bol istý. Tie nikdy nepoznal a schopnosť plynulo, trefne, niekedy priam brilantne formulovať vety nestratil, to cítil ešte aj dnes. Bolo to niečo iné, čosi v zásade omnoho jednoduchšie a súčasne čosi, čo by nevedel vysvetliť, ani sebe a ešte menej ostatným, predovšetkým kolegom: stratil vieru v zmysel vedeckej činnosti. [...] Túto vieru nestratil v procese uvažovania a táto strata nemala podobu vnútorného objavu. Jednoducho nedokázal nájsť cestu späť k sústreďeniu, k pocitu výnimočnosti, z ktorého dovtedy vedecké práce vznikali. To neznamenal, že by teraz deklaroval nedôležitosť svojho výskumu a výskumu vôbec ako ideologický svetonázor. Len cestu k písaciemu stolu nachádzal čoraz zriedkavejšie“¹¹.

Práve jeho vnútorné rozpoloženie – neistota, apatia, strach z odhalenia jeho vnútorného prežívania – nastavuje optiku, ktorou posudzuje ostatné postavy, pozvané na vedecké sympóziu: jazykovedcov, ktorí sa zaoberajú teóriou gramatiky – Američana Briana Millara, Nemcov Achima Rugeho a Adriana von Levetzova, Taliana Giorgia Silvestriho, ktorý sa zaoberá poruchami reči u schizofrenikov a autistov, Španielky Evelyn Mistralovej venujúcej sa jazykovede a vývinovej psychológii a Austrálčanky Laury Sandovej skúmajúcej reč zvierat.

Z mužských kolegov v Perlmannových predstavách a halucináciách vyniká jeho najväčší konkurent, človek, ktorý ho chce podľa neho zničiť – Millar, ktorý si dáva záležať na vzhľade a pôsobí vždy spokojne a sebavedomo, dokonca na sympóziu pricestoval s „priateľkou Sheilou, kráskou s dlhými blond'ávyimi vlasmi vo veľmi krátkej sukni“¹², ku ktorej sa neraz správa majetnícky: „K sivým nohaviciam si obliekol tmavomodré dvojradové sako a k jemne pásikovanej košeli kravatu v námorníckej modrej,

⁹ P. Mercier, *Perlmannovo mlčanie*, Bratislava 2023, s. 9.

¹⁰ *Ibidem*, s. 15.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, s. 39.

na ktorej bola zlatožltým stehom vyšitá štylizovaná kotva. Výzorom a držaním tela pripomínal námorného dôstojníka. Dojem umocňovala opálená hranatá tvár s energickou bradou – akoby týždne strávil na mori. Keď tam stál taký širokoplecí pri stole, zatiaľ čo jeho kolegovia ostali sedieť, pôsobil ako šéf celého podujatia, ktorý sa postavil, aby pozdravil oneskorencu“¹³. Perlmann zoči-voči seabedomému kolegovi okamžite zažíva pocit menejcennosti: „Stisk ruky mal taký krátky a silný, že Perlmann nadobudol pocit totálnej pasivity. [...] Ako vtedy v Bostone jeho oceľovomodré oči za blýskavými okuliarmi spôsobili, že sa vo svojom vnútri zmenšil na žiačika, na malého sopliaka, ktorý si úzkostne uvedomuje, že pred učiteľom musí obstáť“^{14, 15}.

Podobne Silvestri so svojím prefajčeným hlasom pôsobí krehko a na prvý pohľad zanedbane a zároveň presne opačne ako Millar, preto je Perlmannovi najskôr sympatický a hľadá v ňom spojenca proti Millarovi. Alebo Ruge so smiešnymi gumičkami na predlaktiach: „Mal na sebe hnedastý oblek s príliš krátkymi rukávami, ktorý pripomínal nedelňý oblek nejakého sedliaka, a k tomu rozopnutú bielu košeľu, ktorá vyzerala ako pozostatok zo šesťdesiatych rokov. No pohľad pýtala predovšetkým jeho takmer celkom plešatá veľká okrúhla hlava. Od lebky by sa mu odrazila každá guľka, pomyslel si Perlmann zakaždým, keď ho videl. Na akejsi grotesknosti jeho hlavy niesli vinu okuliare so žltkastým rámom nejasnej priehľadnosti, také staromódne, tak málo elegantné, akoby niekto všetko vsadil na to, aby vytvoril prototyp antimódneho rámu. Tento dojem ešte umocňovalo, že jedna zo stráníc bola zreparovaná kusom jemného drôtika, ktorého koniec odstával a hrozilo, že Rugemu každú chvíľu rozreže kožu na spánku“¹⁶. Podobne priamy je aj pri pozorovaní kolegyní, napríklad Evelyn Mistralovú, ktorá sa mu v priebehu deja stane najbližšou, hneď pri prvom stretnutí opisuje takto: „Mala žiarivý úsmev, aký ešte nikdy nevidel, úsmev, ktorý ovládol celého človeka a zlomil akýkoľvek odpor. [...] Blondřavé vlasy padali rovno na biele pokrčené tričko, neučesané, živé vlasy, trochu ako slama“¹⁷.

¹³ *Ibidem*, s. 44.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Snáď s menšou výnimkou vedca Giorgia Silvestriho, ktorý sa ale výrazne od svojich kolegov odlišuje najmä postojom k vede. Ako vedec svoje poznatky uplatňuje a overuje v praxi. Pri jednej z diskusií sa dostane do konfliktu s B. Millarom, ktorý je vykreslený ako vedec uzavretých v slonovinovej veži.

¹⁶ P. Mercier, *op. cit.*, s. 37.

¹⁷ *Ibidem*, s. 26.

Perlmannove negatívne pocity k ostatným postavám románu sa hromadia, až vybuchnú v scéne hry na klavíri: „Prekonal posledné zvyšky zdržanlivosti, celým svojím hnevom búšil do klávesov, hnev na Millara a všetkých ostatných, ktorí ho sužovali, hnev na Szaba¹⁸, hnev na búrku, ktorú musel prehlušiť, a predovšetkým bezmocný hnev na seba, svoju neistotu, strach a faloš, ktoré ho vohnali do vražedného ticha v tuneli“¹⁹.

Voľbou personálneho rozprávača nám Mercier znemožnil rozpoznať „skutočné“ povahy ostatných postáv, nemáme k dispozícii žiadneho vševediaceho, ktorý by vniesol do textu kúsok neutrality. Umožňuje nám to však „pitvať“ Perlmanna, ktorého cynický postoj ku kolegom aj kolegyniam zvyrazňuje mieru jeho diskomfortu. Už som uviedla, že je pod tlakom očakávaní, ktoré si do veľkej miery sám vyfabuloval, a keď uvažuje o Silvestrim, zakončí: „A moje myšlienky o ňom sú čistý gýč“²⁰. Román *Perlmannovo mlčanie* tak nielen potvrdzuje stereotypný obraz akademika, ako ho sumarizovala Christiane Solte-Gresser²¹, ale sám Perlmann sa dopúšťa stereotypizácie, keď opisuje a predovšetkým hodnotí svojich kolegov a kolegyně. V tomto smere skúmaný román neprináša žiadne veľké novum do diskusie o univerzitnom románe. Dokonca takto nepôsobí ani zápleтка, keď vyhorený, vlastnej tvorivej činnosti neschopný Perlmann sa uchýli k plagiátu a je len krok od spáchania akademickej samovraždy. Aby sa jej vyhol, dokonca uvažuje o vražde autora, ktorého myšlienky si prisvojil. Táto kriminálna zápleтка však ostane len zápletkou a román sa nezmení na krvavý triler, aspoň nie v zmysle klasickej detektívky. Ale pátrať sa v ňom začne. Po zmysle slov. Centrálnym sa v románe stane práve Perlmannov preklad textu ruského kolegu Leskova s názvom *O úlohe jazyka v tvorbe spomienok*, prostredníctvom ktorého sme konfrontovaní s filozofickými problémami (filozofia času, filozofia spomínania), ako aj s filozofiou jazyka samotnou.

Ústredná téma Leskovovho textu pojednáva o fenoméne prítomnosti a prežívania, ktoré sú veľmi podobné s Perlmannovými úvahami, čím sa u Perlmanna vytvára obrovská blízkosť k textu s takmer stremými

¹⁸ Bela Szabo, Philippov učiteľ klavíra. Mladý Philipp sa na veľké sklamanie svojich rodičov rozhodne pre štúdium lingvistiky, na štúdium hudby sa cíti byť nedostatočne talentovaný. Línia interpretácie hudobné diela si zaslúži osobitnú pozornosť, i tu sa Pascal Mercier púšťa do verifikácie svojich filozofických názorov: „Zneužívate toto miesto, hovoril Szabo. Máte hrať Chopina a nie samého seba. Vezmite si príklad z Alfreda Cortota.“ (P. Mercier, *op. cit.*, s. 449; zvýraz. v org.)

¹⁹ P. Mercier, *op. cit.*, s. 448.

²⁰ *Ibidem*, s. 63.

²¹ Ch. Solte-Gresser, 2011, publikationen.sulb.uni-saarland.de/bitstream/20.500.11880/30504/1/Rede88.pdf [dátum prístupu: 11.11.2024].

hranicami – práve táto ústredná téma zohráva dôležitú úlohu v súvislosti s prekladom. Pri čítaní Leskovovho textu si Perlmann uvedomuje, že sa mu nikdy nedarilo žiť v prítomnosti: „*Ani teraz to nebolo inak ako zvyčajne – nikdy sa mu nepodarilo prežívať prítomnosť, pokým tu bola; prebudil sa vždy neskoro a potom ostala už len náhrada, vizualizácia, kde sa z číreho zúfalstva stal virtuózom*“²². Neschopnosť uchopiť prítomnosť (prítomný okamih) a žiť v nej je pre Perlmanna základný existenciálny problém, nebytie v prítomnosti sa stáva Perlmannovou každodennosťou, len aby sa vyhol prítomnému okamihu, prežívaniu šťastia, modifikuje ho v najrozličnejších variáciách: „*Toto zriekanie sa, odsúvanie šťastia, ovládalo v tisíckach variantov a jeho vynaliezavosť bola nevyčerpateľná, keď išlo o to vymýšľať si čoraz viac vecí, ktoré sa musel učiť, aby bol vyzbrojený pre svoju budúcu prítomnosť. A tak sa systematicky, s neprekonalnosťou dôkladnosťou, okrádal o vlastnú prítomnosť*“²³.

Práve pri preklade Leskovovho textu vzniká zaujímavá situácia. Leskovova teória – riešenie – spočíva v tom, že ľudia si prostredníctvom jazyka privlastňujú spomienky a rozprávaním príbehov o sebe samých môžu získať späť svoj život. Iba vďaka hlbšiemu (inému ako čitateľskému) ponoreniu sa do textu, ktorý vzniká prostredníctvom prekladu, Perlmann dokáže oveľa lepšie pochopiť a dať do súvisu Leskovove tézy so svojimi vlastnými. Perlmann si je vedomý, že mu preklad z cudzieho do iného cudzieho jazyka umožňuje odstup. Tento „útek do cudzieho jazyka“ tak má pre neho oslobodzujúci charakter a prítomnosť, ktorú sa Perlmannovi darí prežívať pri prekladaní, mu poskytuje slobodný priestor. Ako konštatuje P. Šedíková Čuhová: „Vďaka postave Perlmanna sa tak na jednej strane stretávame s typickými stereotypmi spájajúcimi sa s postavami prekladateľov,“ – dodajme, aj profesorov v univerzitných románoch – „no na druhej strane vďaka extrémne detailnému opisu prekladateľskej činnosti a problémom, ktoré z nej vyplývajú, súhrnu potrebných vedomostí, ktoré musí prekladateľ mať, si čitatelia uvedomujú, že prekladateľ nemusí byť a nikdy nie je len jazykovým automatom“²⁴.

Pascal Mercier v románe *Perlmannovo mlčanie* prostredníctvom personálneho rozprávača Philippa Perlmanna „upevňuje“ viacero maskulínych stereotypov. Ide o obraz zanedbaného, zhrbeného, postar-

²² P. Mercier, *op. cit.*, s. 16.

²³ *Ibidem*, s. 147.

²⁴ P. Šedíková Čuhová, *Útek do prekladu*, Bariaková Z., Šedíková Čuhová P. (eds.), „Neviditeľné postavy: Fikcionalizácia prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre“, Ružomberok 2022, s. 160.

šieho, šedivého, zatrpknutého akademika v okuliároch. Tento akademik prežíva osobnú (smrť manželky) a profesijnú (spojenú s krízou humanitného vzdelávania) krízu, pričom najmä druhá menovaná v ňom vyvoláva pocit hanby a strach zo zlyhania. Oboje však vychádza z jeho vnútorného presvedčenia, že nenapĺňa očakávania iných, pokiaľ ide o zastatie si svojej profesionálnej roly. Tento tlak je do istej miery zosilnený spoločenskými normami maskulinity, ktoré stavajú mužov do pozície, kde prejavovanie slabosti, zraniteľnosti alebo neistoty znamená ohrozenie ich identity. To sa premieta do následného stereotypu, keď Perlmann všetkých mužských protagonistov vníma ako „nepriateľov“, nemôže pred nimi priznať a ani to nemôžu vypozerovať, že už nie je schopný tvorivej činnosti. Namiesto hľadania podpory svojho emocionálneho rozpoloženia mlčí, núti ho k tomu zmienený strach a hanba. V dôsledku toho je jeho opis kolegov a kolegýň opäť stereotypný, a to kritický a neraz až cynický. Mlčanie sa stáva významným a kognitívnym symbolom. Pascal Mercier, v skutočnosti filozof jazyka Peter Bieri²⁵, má pre svojho Philippa Perlmanna záchranné koleso v podobe prekladu Leskovovho textu – textu, ktorý Perlmannovi hovorí „z duše a srdca“²⁶. Perlmann tak opäť našiel vášeň pre vedeckú prácu, ale riešenie jeho krízy je iba zdanlivé. Mercier nie je žiadny idealista a plne chápe krízu humanitného vzdelávania vystupňovanú neoliberalným tlakom, ktorú Bolonský proces nielen potvrdil, ale aj prehľbil, nemôže preto ponúknuť systémové riešenie – napokon, z pohľadu Perlmanna sa zdá, že to iba on má problém prijať nové pravidlá hry v podobe kvantifikácie a ekonomizácie vzdelávania, ktoré prispeli k jeho profesijnej kríze. Ale aj preklad je len záchranou na dobu určitú.

Literatúra / References

Gerber G., Leucht R., Michler W., Özelt C., Van der Steeg Ch. (eds.), *Gelehrte in der deutschsprachigen Literatur: Physiognomien, Gattungen, Kontexte*, Viedeň 2019, 229 s.

Hodrová D., ... *na okraji chaosu...* Praha, 2001, 866 s.

²⁵ Pascal Mercier je pseudonym, za ktorým sa ukrýva Peter Bieri. Ako univerzitný profesor napísal viacero filozofických prác o jazyku, identite, sebaurčení a pod., ale zamýšľal sa aj nad tvorbou beletristického diela. O jeho filozofických názoroch a ich odraze v jeho prozaickej tvorbe pojednáva monografia *Som prekladateľ. Jednoducho prekladateľ: Fikcionalizácia prekladu v próze Pascala Merciera* (2023).

²⁶ „Jazyk rozpitvať, zmerať, formalizovať – to ho v zásade nezaujímalo o nič viac ako chémia. Ak ho jazyky stále znovu fascinovali, tak ako médium prežívania a predovšetkým ako prostriedok priblíženia sa prítomnosti, ktorá odolávala jeho zovretiu diabolskou šikovnosťou.“ (Mercier, *op. cit.*, s. 112).

Jannidis F., *Figur und Person: Beitrag zu einer historischen Narratologie*, Berlin, New York 2004, 304 s.

Mercier P., *Perlmannovo mlčanie*, prel. P. Šedíková Čuhová, Bratislava, 2023, 520 s.

Rüdenauer, U., Lehrer am Rande des Nervenzusammenbruchs, „Zeit online“, 25. apríla 2012, www.zeit.de/kultur/literatur/2012-04/lehrer-romane.

Schneider R., *Grundriss zur kognitiven Theorie der Figurenrezeption*, Tübingen 2000, 409 s.

Solte-Gresser Ch., Gelehrte am Rande des Abgrunds: Über Professoren in Literatur und Film, Saarbrücken 2011, publikationen.sulb.uni-saarland.de/bitstream/20.500.11880/30504/1/Rede88.pdf.

Šedíková Čuhová P., *Útek do prekladu*, Bariaková Z., Šedíková Čuhová P. (eds.), „Neviditeľné postavy: Fikcionalizácia prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre“, Ružomberok 2022, s. 139-160.

Šedíková Čuhová P., Kubealaková M., *Som prekladateľ. Jednoducho prekladateľ: Fikcionalizácia prekladu v próze Pascala Merciera*, Ružomberok 2023, 152 s.

Weiss W., *Der anglo-amerikanische Universitätsroman: eine historische Skizze*, 2. durchges. und bibliogr. erg. Aufl., Darmstadt 1994, 184 s., epub.ub.uni-muenchen.de/5215/1/5215.pdf.